

N:o 46.

Ank. till Riksd. kansli den 26 april 1904, kl. 3 e. m.

*Utlåtande, i anledning af väckta motioner angående ändringar
i gällande vattenrättslagstiftning.*

Lagutskottet har till förberedande behandling fått emottaga tre särskilda, vid innevarande riksdag afgifna motioner, åyftande ändringar i gällande vattenrättslagstiftning.

I en af dessa motioner, n:o 32 inom Första Kammaren, har herr *Ekströmer* anført:

»Vid anläggning af verk för järnhandteringen är af särdeles vikt att kunna få använda vattenkraft för deras drifvande. Det synes också all anledning att antaga, att lättare tillgång till sådan drifkraft skall främja denna handtering och sålunda äfven blifva till gagn för landet.

Med fästadt afseende härå och å den stora betydelse, som användandet af vattenfall såsom drifkraft äfven vid andra industriella anläggningar numera tillvunnit sig, borde inom landet anläggning af vattenverk möjligast underlättas, men de i detta hänseende för riket nu gällande lagbestämmelser äro af den beskaffenhet, att snarare kunde antagas, att lagstiftaren med dem afsett hindra vattenverks tillkomst.

Uti 6 § af kungl. förordningen om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund den 30 december 1880 stadgas nämligen, att ej må i vattendrag så byggas, att genom uppdämning eller annorledes men tillskyndas någon, som ofvan eller nedan äger jord, vattenverk, fiske eller annan egendom, dock medgifves, att, om skada tillskyndas jord genom upp-

dämning och skadan finnes vara ringa emot nyttan af byggnaden, denna kan få verkställas emot ersättning för skada till fulla värdet och hälften därutöfver. Sistberörda bestämmelse om skada å jord har där-
efter utsträckts äfven till fiske.

Enligt hvad sålunda finnes stadgadt, får således, där vid vatten-
verks byggande kan å annan egendom än jord eller fiske orsakas skada
till några kronors värde, byggnaden icke, äfven om verkens värde skulle
kunna beräknas till millioner, verkställas emot bestridande af den, som
lider sådan skada. Nyss angifna lagbestämmelse måste förefalla så
mycket mera egendomlig, då man härmed jämför den vid fråga om
sjösänkningar medgifna rätt att till och med inlösa vattenverk, som
utgör hinder för företaget.

Då det ansetts lämpligt att genom lagstiftning medgifva, att åtgärder för jordbrukets främjande, äfven om de medföra afsevärd skada för annan, få vidtagas emot ersättning, torde det jämväl vara billigt, att rikets andra hufvudnäring, järnhandteringen, tillgodoses i enahanda riktning mera än hittills.

Jag tillåter mig därför härmed vördsamt föreslå, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t göra underdånig framställan, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i ofvan omnämnda kungl. förordning, att rätt till byggande af vattenverk, om därvid ifrågakommer skada å annans egendom, varder, emot skyldighet att ersätta skadan, medgifven i vidsträcktare mån, än härutinnan nu gällande lag bestämmer.»

De båda öfriga motionerna hafva afgifvits inom Andra Kammaren, under n:o 28 af herr *H. A. Segerdahl* och under n:o 48 af herr *E. Nilsson* i Kattleberg, och äro af följande lydelse:

N:o 28:

»Under senare tider, i synnerhet sedan elektrotekniken allt mer utbildats, har frågan om möjligheten att kunna tillgodogöra sig den oerhörda kraftkälla, som vattenfallen i vårt land erbjuda, för hela landet och dess ekonomiska utveckling fått en vikt och betydelse, som väl knappast kunde förutses, när nu gällande lagbestämmelser för vattenfalls tillgodogörande för industriella behof tillkommo.

Såsom bekant, återfinnas bestämmelserna för vattenkraftens användning för industriella ändamål eller stadgandena angående den s. k. lukrativa vattenrätten i kungl. förordningen om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund den 30 december 1880.

Emellertid torde denna förordning, såsom ock af motiven till densamma framgår, icke kunna betraktas annat än såsom en sammanfattning och kodifiering af förut inom denna del af vattenrätten gällande bestämmelser, liksom ock förhandlingarna inom Riksdagen vid denna lags tillkomst med all tydlighet utvisa, att redan då från de håll, som voro intresserade af vattenkraftens tillgodogörande för industrien, framställdes önskningsmål, som vid lagens affattning, enligt hvad erfarenheten nu tillräckligt visat, icke vunno nödigt beaktande.

Det torde därför med allt fog kunna påstås, att denna lag icke står i öfverensstämmelse med industriens nuvarande behof och kraf på att för sina ändamål på lämpligaste sätt kunna använda landets rika tillgångar af vattenkraft, hvilket äfven bestyrkes af de gång på gång med allt mer ökad styrka framställda yrkandena på förändringar i denna förordning.

Visserligen hafva genom lagarne den 27 juni 1896 och den 20 oktober 1899 förändringar vidtagits i ofvan berörda förordning, men om man frånser bestämmelserna i lagen den 27 juni 1896, hvarigenom skada, som genom dammbyggnad tillskyndas fiske, underkastats samma bestämmelser, som förut gällt beträffande genom uppdämning förorsakad skada å jord, äro dessa förändringar af den beskaffenhet, att de långt ifrån att underlätta tillgodogörandet af vattenkraften i dess ställe snarare uppställt nya hinder därför.

Detta framhålles också i det betänkande, som den 17 mars 1903 afgifvits af den för utredning beträffande vissa staten tillhöriga vattenfall af Kungl. Maj:t tillsatta kommitté, den s. k. vattenfallskommittén, hvilken såsom sin åsikt uttalar, att nu gällande vattenlag »i flera hänseenden företer luckor och bristfälligheter af sådan art, att den icke längre kan anses motsvara de kraf, som den nutida hydrotekniska industrien för sin utveckling ställer på en dylik lag».

Hänvisande för öfrigt till den utredning, som nämnda kommittés utlåtande i sådant afseende innehåller (sid. 117—121), vill jag söka lämna en framställning af de bestämmelser i vår nu gällande vattenlag, som företrädesvis synas behöfva förändras för att komma i öfverensstämmelse med nutidens behof, samt de vår vattenrättslagstiftning i öfrigt vidlådande bristfälligheter, hvilka torde böra afhjälpas, för att den billiga och i vårt land så rikt tillgängliga vattenkraften må kunna i så vidsträckt utsträckning som möjligt, utan skada för andra intressen, komma till användning i industriens tjänst.

I sådant afseende synes då till en början böra komma i betraktande de nu gällande bestämmelserna angående kungsådra.

I 7 § af 1880 års vattenrättsförordning, sådan den lyder enligt lagen den 20 oktober 1899, stadgas: »Där kungsådra af ålder varit, skall den fortfarande lämnas öppen för allmän samfärdsel, för flottning och för fiskens gång eller annat ändamål, så ock till bevarande af enskild rätt, som af ådran är beroende. Kungsådra skall, så framt den ej är annorledes bestämd, anses framgå i djupaste vattnet och beräknas till en tredjedel af vattendragets bredd vid vanligast förekommande lågt vattenstånd».

Genom nyss berörda lag af den 20 oktober 1899 har i 8 § af nämnda förordning införts den bestämmelse, att »för tillgodogörande af vattenfall eller fors må, utan hinder af hvad i 7 § är stadgadt, i kungsådra byggas, dock ej annorledes än enligt 2, 3, 5 och 6 §§ är medgifvet, ej heller utan att Konungen därtill lämnat tillstånd», hvarjämte i en särskild kungl. kungörelse af den 20 oktober 1899 lämnats utförliga föreskrifter angående hvad iakttagas skall, då någon vill förvärfva tillstånd af Konungen till byggande i kungsådra.

Söker man finna grunden till bestämmelserna om kungsådra, sådana de i nu gällande vattenrättslagstiftning sålunda föreligga, torde densamma icke, såsom man någon gång sett framkastas, vara att söka i en sträfvan att för kronan skapa någon äganderätt till den vattenmängd, som i kungsådran framflyter, utan måste dessa bestämmelser anses utgöra en till skydd för allmän och enskild rätt generell lagstadgad inskränkning i en strandägares rätt att förfoga öfver vattnet å hans grund, hvilken väl i enlighet med stadganden i 12 kap. 4 § jordabalken i allmänhet måste anses sträcka sig ända ut till vattendragets midt.

Nu är det emellertid uppenbart, att, med den stora utsträckning och de växlande naturförhållanden vårt land äger, det icke kan vara lämpligt att stadga en sådan generell bestämmelse för öppenhållande af kungsådra, enligt hvilken i de flesta fall, då kungsådran skulle upptaga en tredjedel af *vattendragets bredd* och framgå i det djupaste vattnet, långt mer än en tredjedel af den i vattendraget framflytande *vattenmängden* måste tagas i anspråk för kungsådran samt det kan inträffa, att, därest vattendraget är djupast invid den ena stranden, ägaren af densamma blir urståndsatt att kunna tillgodogöra sig vattenkraften därstädes.

Behovvet af den del af ett vattendrag, som måste lämnas fri från byggnad, måste nämligen bedömas med hänsyn till hvarje vattendrags

säregna beskaffenhet och till- eller frånvaron i hvarje särskildt fall af de olika intressen, som kungsådran är afsedd att skydda.

Det torde därför icke vara något tvifvel underkastadt, att det mest ändamålsenliga vore, att, med upphäfvande af de allmänna bestämmelserna om kungsådra, det i hvarje särskildt fall, efter en under betryggande former verkställd noggrann utredning, finge bestämmas, om och under hvilka villkor ett vattendrag finge öfverbyggas.

Denna uppfattning har ock kommit till uttryck i det utlåtande n:o 62, som lagutskottet vid 1896 års riksdag afgaf i anledning af då i ämnet väckta motioner.

Skulle emellertid en förändring i vår vattenrättslagstiftning af nu antydd art anses vara af för vidtgående beskaffenhet, skulle dock åtminstone någon förbättring i nu gällande bestämmelser kunna vinnas därigenom, att stadgande infördes därom, att i *strömfall* kungsådra icke må upptaga mera än en tredjedel af den i vattendraget framflytande *vattenkvantiteten*.

I detta afseende torde särskildt böra framhållas, att i den »lag om vattenrätten», som den 23 juli 1902 för Finland stadfästs, införts följande bestämmelse: »Såsom kungsådra vare hållen en tredjedel af vattnets bredd vid medelvattenstånd och där djupast är; dock må i strömfall till kungsådra ej räknas större bredd än att en tredjedel af strömfallets vattenmängd där framgår.»

Såsom redan förut framhållits, kunna de genom lagen den 20 oktober 1899 införda nya bestämmelserna i vår vattenrättslagstiftning icke anses motsvara de kraf, som nu böra ställas på en sådan lagstiftning, och då den s. k. vattenfallskommittén i sitt ofvan anförda betänkande framhåller, att den omständliga och invecklade metod för den formella behandlingen af frågor om tillgodogörande af vattenkraft, som 1899 års lagstiftning infört, måste medföra stor tidsutdräkt och delvis onödiga kostnader för sökanden samt att det enligt kommitténs uppfattning är af synnerlig vikt, att åtgärder för afhjälpande af dessa missförhållanden med det snaraste vidtagas, är det en kritik af denna lagstiftning, hvaråt måste tillerkännas den största betydelse.

Beträffande de brister, som vidlåda 1899 års lag i detta ämne, torde uppmärksamheten särskildt böra hänledas därpå, att bestämmelser angående kungsådras tillvaro och läge i våra vattendrag torde saknas i långt större antal fall, äfven beträffande våra större vattendrag, än man vid antagandet af denna lag synes hafva förutsatt, samt att den omständigheten, att bestämmelser finnas beträffande kungsådras befint-

lighet i en del af ett vattendrag, icke ovillkorligen föranleder därtill, att sådan ådra äfven skall finnas i andra delar af vattendraget.

Belysande i detta hänseende är, att först genom af Kungl. Maj:t den 30 december 1899 och den 15 maj 1903 meddelade domar bestämts, att och hvar kungsådra vid Trollhättan och Lilla Edet skall finnas i Göta älf, som dock är vårt betydligaste vattendrag.

I den händelse, att vid ansökning om anläggning af en dammbyggnad tvist uppkommer om kungsådras tillvaro eller läge i vattendraget, kan det sålunda inträffa, att, då denna tvist jämlikt 9 § i 1880 års vattenrättsförordning ankommer på domstols pröfning, frågan härom först måste dragas under alla instansernas pröfning, innan den i 2 § af kungl. kungörelsen den 20 oktober 1899 föreskrifna fullständiga undersökning vid domstolen jämlikt 10 § vattenrättsförordningen kan äga rum och domstolen hänvisa sökanden att till Konungens befallningshafvande ingifva sin till Konungen ställda ansökan om tillstånd till byggande i kungsådran. Sedan det sålunda blifvit bestämdt, om och hvar kungsådra finnes i vattendraget, samt domstolen lämnat sökanden sådan hänvisning, skall därefter den i 3 § af nämnda kungörelse omförmälda vidlyftiga utredning af Konungens befallningshafvande verkställas, hvarefter handlingarna i ärendet skola öfverlämnas till civildepartementet, där, att döma af dåvarande chefens för justitiedepartementet yttrande vid lagförslagets föredragning i statsrådet, ytterligare utlåtanden skola inforas från de centrala myndigheter, hvilka representera den speciella sakkunskapen med afseende å jordbruk och fiske samt i dithörande tekniska frågor.

Efter det Konungens beslut i anledning af ansökningen om tillstånd till byggnad i kungsådran meddelats, vidtager därefter ånyo handläggningen af målet vid underdomstolen, hvars utslag åter därefter i vanlig ordning kan dragas under öfverdomstolarnes pröfning.

Det ligger i öppen dag, hvilken oerhörd tidsutdräkt kan vållas genom ett sådant inveckladt förfarande.

Förut fanns intet hinder för att tvist i fråga om kungsådras tillvaro och läge, som uppkommit vid handläggningen af ett jämlikt 10 § vattenrättsförordningen anhängiggjort mål angående anläggning af en dammbyggnad, behandlades och afdömdes i sammanhang med frågor om själfva dammanläggningen; och att ändock ett sådant måls afgörande kunnat taga sin rundliga tid i anspråk framgår däraf, att förut anmärkta mål angående kungsådras tillvaro och läge i Göta älf vid Lilla Edet och om uppförande af dammbyggnader därstädes anhängig-

gjordes i april 1893 och af Kungl. Maj:t afdömdes först den 15 maj 1903.

Bristen i 1899 års lagstiftning ligger sålunda däri, att man, utgående från det oriktiga antagandet, att tvister om kungsådras tillvaro och läge i allmänhet icke vidare skulle kunna förekomma, stadgat en omständlig och tidsödande procedur för förvärfvandet af tillstånd att bygga i kungsådra, sedan den till läge och storlek till äfventyrs först efter långvarig särskild rättegång blifvit bestämd, i stället för att införa bestämmelse därom, att för vattenkrafts tillgodogörande byggnad får verkställas i vattendrag efter en i hvarje fall verkställd utredning, hvilken ju, om den lämpligen anordnas, kan blifva lika noggrann och betryggande som den undersökning, hvilken stadgats för byggnad i kungsådra, utan att därför behöfver krävas den omgång och dubbla procedur, som för sådan byggnad genom 1899 års lag stadgats.

Till säkerhet och skydd för de intressen, som skulle kunna kränkas genom dammbyggnad i ett vattendrag, finnes ju heller intet hinder för att stadga stränga ansvarspåföljder, ifall de vid tillståndet för en dammbyggnads utförande gifna föreskrifter icke iakttagas, samt införa en noggrann kontroll från statens sida, att sådana föreskrifter verkligen efterleivas.

I närmaste sammanhang med frågan om kungsådran står spørgmålet om den rätt till tillgodogörandet af vattnet i ett vattendrag, som tillkommer hvardera strandägaren därinvid.

Såsom ett hufvudstadgande bestämmer 1 § i 1880 års vattenrättsförordning, att en hvar äger tillgodogöra sig det vatten, som finnes å hans grund.

I enlighet med hvad förut antydts, torde man såsom regel kunna antaga, att hvardera strandägarens grund i vattendraget sträcker sig till vattendragets midtlinje samt att sålunda hvardera strandägaren skulle äga, med den inskränkning, som kan föranledas af kungsådras tillvaro, tillgodogöra sig det vatten, som framflyter öfver den del af vattendragets bäcken, som sträcker sig från hans strand till vattendragets midt.

Häraf följer åter i sin ordning, att, därest vattendraget är djupare invid den ena stranden än invid den andra, den ene strandägaren äger att tillgodogöra sig en större andel af vattenmassan än den andre.

För att i enlighet med lagens bestämmelser kunna fördela den

framflytande vattenmängden i ett strömfall emellan de bägge strandägarene erfordras därför en noggrann kännedom om vattendragets bottenformation, hvilken naturligen kan växla, så att det största djupet befinnes än i midten, än vid den ena stranden och än vid den andra stranden af vattendraget, hvartill kommer, att strömhastigheten kan variera, beroende på strömmens riktning och styrka samt strandlinjernas form.

Erfarenheten har ock ådagalagt, att det i praktiken visat sig snart sagdt omöjligt att kunna beräkna den vattenkvantitet, som i stora och starka strömfall framflyter öfver hvardera strandägarens grund.

Följden häraf har också blifvit, att denna lagens bestämmelse angående vattenmassans fördelning emellan de olika strandägarene enligt vattenbäckenets form endast förblifvit en död bokstaf, samt att, såvidt upplysningar härom stått att vinna, våra teknici med förbigående af nämnda bestämmelse, när fråga om fördelning af vattenmassan emellan olika strandägare uppstått, fördelat den vattenmängd, som icke upptages af kungsådran, till hälften hvardera mellan de bägge strandägarene.

I ofvan åberopade »Lag om vattenrätten» för Finland den 23 juli 1902 har också i 3 § införts följande bestämmelse: »I strömfall tillkomme hvardera sidans ägare lika stor del i den där nedgående vattenmängden.»

När nu vattenkraften allt mer tages i anspråk, är det naturligen vid anläggning af vattenverk och inköp af vattenfall af största vikt att känna, huru stor vattenkvantitet och däraf i sin ordning bestämd vattenkraft verkligen tillkommer hvardera strandägaren. Då detta med nu gällande stadganden icke kan bestämmas utan långvariga rättegångar, hvilkas utgång är beroende på en teknisk utredning, som svårigen kan verkställas, är det därför angeläget, att äfven i vår lagstiftning införas sådana säkra och lätt tillämpliga bestämmelser angående vattenfördelningen emellan de olika strandägarene, som i nämnda nya finska lag, hvilken är så mycket mera anmärkningsvärd, som den afser ett land, hvars naturliga förhållanden och föregående lagstiftning i detta afseende så nära öfverensstämma med vårt lands.

Icke utan intresse är att i detta afseende erinra därom, att redan den år 1863 tillsatta kommittén för utarbetande af förslag till ny lag angående vattenrätten i sitt den 15 juni 1865 afgifna förslag till lag angående vattenrätten grundade bestämmelserna i fråga om vattenfördelningen på denna princip om vattnets lika fördelning mellan de bägge strandägarene.

Vid en förändring i detta afseende i vår nu gällande lagstiftning torde det dock vara gifvet, att, såsom ock nämnda kommitté i sitt betänkande framhållit, en sådan förändring icke kan få retroaktiv kraft så till vida, att därigenom *minskning* sker i den rätt, som förut är efter annan grund i laga ordning bestämd.

I den mån vattenkraften vunnit ökad användning, har det äfven ofta visat sig nödvändigt att genom reglering af de ofvanför ett strömfall, ofta på långt afstånd därifrån, belägna sjöar eller vattensamlingar förvandla dessa till magasin eller reservoarer, hvilkas vatten vid behof kan kvarhållas eller aftappas för att därigenom bereda verken, för hvilka vattenkraften skall användas, en jämn och konstant vattentillgång.

Enär ett sådant företag, därest flera större fall finnas i ett vattendrag, som ligger nedanför en dylik sjö, som lämpar sig för reglering till vattenmagasin, ländar ägarne af alla dessa strömfall till nytta samt ett dylikt företag vanligtvis därjämte förutsätter betydligare kostnader, har behof uppstått att lagligen kunna ålägga alla de ägare af strömfall vid vattendraget, hvilka hafva nytta af företaget, att däri taga del.

I detta afseende hänvisar jag till en vid 1903 års riksdag af herr E. Nilsson i Kattleberg inom Andra Kammaren väckt motion och det af lagutskottet i anledning däraf afgifna utlåtande, hvori hemställdes om skrifvelse till Kungl. Maj:t i ämnet.

Äfven vattenfallskommittén har i sitt betänkande upptagit denna fråga till behandling och hemställt därom, att 1880 års vattenrättsförordning måtte ändras i den riktning, »att, om innehafvare af vattenrättighet vilja för vattenkraftens bättre tillgodogörande medelst anordnande af vattenreservoarer eller annorledes reglera det vattendrag, hvori de hafva rättigheter, en hvar annan vattenrättsinnehafvare, som af regleringen tillskyndas nytta, skall vara skyldig att i kostnaderna för företaget taga del, i den mån han af förslaget får gagn».

Under framhållande af önskvärdheten däraf, att för vår vattenkrafts rationella användning bestämmelser i nu antydd riktning måtte införas i vår vattenrättslagstiftning, vågar jag äfven i sammanhang härmed fästa uppmärksamheten på en annan i samband med denna fråga stående brist i lagstiftningen i detta ämne.

Från den i 6 § af 1880 års vattenrättsförordning stadgade allmänna bestämmelsen, att i *vattendrag* ej må så byggas, att genom uppdämning eller anorledes men tillskyndas någon, som ofvan eller nedan äger jord, vattenverk eller annan egendom, meddelas i samma lagrum det undantag, att om jord, som kan genom uppdämning sättas under vatten eller

däraf skadas, är af den beskaffenhet, att den genom uppdämningen därå skeende skada pröfvas vara ringa mot den nytta, som af uppdämningen vinnes, må dock *uppdämning* kunna ske mot ersättning, motsvarande fulla värdet och hälften därutöfver, hvilka bestämmelser sedermera utsträckts att gälla äfven beträffande fiske.

Vid sådan reglering af *sjö*, hvarom här nu är fråga, har det emellertid inträffat, att för ernäendet af det därmed afsedda syftet vattenståndet borde kunna icke blott höjas öfver det förutvarande högvattenståndet, utan äfven sänkas under förut vanligt lågvattenstånd för att medföra hela den nytta, som genom regleringen skulle kunna vinnas.

Det torde icke lida något tvifvel, att ofvan berörda lagstadgande på däri angifna villkor inrymmer rätt att verkställa *uppdämning* af sjöns vattenstånd, men däremot har på grund af nämnda lagrums formulering tvekan uppstått, om lagligen en *sänkning* af vattenståndet kan tillåtas, då därigenom skada uppstår.

Någon rationell grund, hvarför skada, förorsakad genom sänkning af vattenståndet, icke skulle likställas med skada föranledd genom uppdämning torde icke kunna förefinnas, och ett supplerande af lagens bestämmelser torde därför i detta afseende vara erforderligt.

Likaså har, då i berörda lagrum endast talas om jord, som genom uppdämning sättes under vatten eller skadas, hvarmed fiske sedan likställts, ovisshet uppstått, huruvida, då uthus eller annan byggnad skulle skadas genom en för reglering af *sjö* i nu omhandlade syfte ifrågasatt uppdämning, sådan uppdämning lagligen kunde tillåtas, eller om hela företaget, som föranledde betydande skadeersättningar för jord, till följd af en sådan helt obetydlig skada å annan egendom än jord och fiske måste öfvergifvas.

Vidare torde det vara nödvändigt, att, då i många fall, för att regleringar af nu ifrågavarande art skola kunna genomföras, i vattendrag måste verkställas fördjupningar och gräfningar, som icke äro att hänföra till sådana rensningar, hvarom i 15 § vattenrättsförordningen stadgas, tydliga bestämmelser meddelas, om och under hvilka villkor sådana arbeten i ett vattendrag må utföras.

Vid tillgodogörandet af strömfallet, i synnerhet sådant, som är af någon långsträckt beskaffenhet, inträffar ofta, att medan den hufvudsakliga delen af fallet tillhör en person, som vill tillgodogöra sig fallet, där ofvanför finnes en mindre del af strömfallet eller fors, som kanske blott

till hälften äges af en annan strandägare, men hvilken fors, som icke kan ekonomiskt på ett själfständigt sätt af dess ägare användas, för att rationellt tillgodogörande af hela strömfallet skulle kunna ske, borde uppdämmas, så att hela fallhöjden i strömfallet genom en enda dammbyggnad kunde tillgodogöras.

Såsom redan framhållits, göres i 6 § af 1880 års vattenrättsförordning från den allmänna regeln, att i vattendrag ej må byggas så, att genom uppdämning eller annorledes men tillskyndas annan, endast undantag beträffande jord och fiske, och är det sålunda endast sådan annan person tillhörig egendom, som genom dylik byggnad må skadas mot ersättning, som i nämnda lagrum närmare bestämmes.

Ägaren af en sådan fors eller mindre andel i ett strömfall, som ofvan nämnts, kan sålunda lagligen lägga hinder för, att hela strömfallet på ett rationellt sätt kommer till användning, ehuru hans andel däri för honom själf icke representerar något större värde samt kostnaderna för dammbyggnaden och anläggningen i sin helhet icke i afsevärd mån skulle höjas, om äfven hans del i fallet genom samma anläggning finge komma till användning.

Det ligger i öppen dag, att härigenom alstras ett rent slöseri med kraft samt att här föreligger ett missförhållande, som, äfven från nationalekonomisk synpunkt sedt, kräfver att afhjälpas.

Vattenfallskommittén har i sitt betänkande äfven fästat uppmärksamheten på detta missförhållande samt föreslagit, att för dess undanröjande bestämmelserna i 5 § af vattenrättsförordningen angående sättet och villkoren för tillgodogörande af oskift vatten skulle utsträckas sålunda, att de komme att gälla hvarje del af ett vattendrag, som med ekonomisk fördel kan tillgodogöras genom en enda vattenkraftsanläggning och i hvilken flera vattenrättsägare, enskilda personer eller samt fälligheter, hafva del.

Med hänsyn till att kraft på elektrisk väg numera utan svårigheten på ett icke alltför stort afstånd öfverföras, torde vid bestämmelsers affattande i hithörande afseende böra öfvervägas, huruvida icke ersättning i form af kraft, öfverförd på elektrisk väg, må kunna beredas dem, som sålunda icke skulle komma att deltaga i själfva vattenverksanläggningen, men för densamma skulle tillsläppa en dem tillhörig fallhöjd.

I detta sammanhang torde äfven böra beröras ett annat missförhållande, som, om det strängt taget icke faller under vattenrättslagstiftningens område, dock synes i samband med förändringar däri böra afhjälpas för att underlätta tillgodogörandet af vattenkraften.

Åtminstone i södra och mellersta Sverige förekommer särdeles ofta, att de betydligare vattenfallen jämte utmål vid laga skiftesförrättningar afsatts till gemensamt behof för ett eller flera hemman, samt att sålunda alla hemmansägarne, hvilka, då jorden styckats i små lotter, kunna uppgå till ett betydligt antal, hvar efter sitt hemmantal äga en ideell andel i fallet med utmål.

För tillgodogörande af sådana fall och för att i möjligaste måtto samla äganderätten till fallet på en hand, har då inköp skett af den på hvarje särskild hemmansdel belöpande andel i fallet med utmål.

Förut har varit vanligt, att domstolarne beviljat lagfart på sådana fång af en viss hemmansdels andel i en dylik för gemensamt behof afsatt samfällighet, men genom en af Kungl. Maj:t den 6 juni 1898 gifven dom, som finnes refererad i Holms Nytt Juridiskt arkiv 1898, sid. 241, har ändring ej gjorts i underrätternas utslag, hvarigenom ansökan om lagfart på en sådan samfällighetsandel afslagits.

Det ligger i sakens natur, att, därest lagfart ej kan erhållas på sådana andelar, tillgodogörandet af dylika vattenfall, hvarom här är fråga, måste snart sagdt omöjliggöras, redan af det skäl, att, då vid industriella anläggningar det i allmänhet är nödvändigt att anlita fastighetskrediten, in-teckning, då lagfart ej meddelas, ej heller kan erhållas.

Men därjämte bör också tagas i betraktande, att, äfven om, som förut skett, lagfart skulle kunna erhållas på sådana andelar, svårigheter för tillgodogörande af dylika vattenfall i allt fall skulle föreligga.

Erfarenheten har nämligen visat, att det ofta är rent af omöjligt att förvärfva alla andelar i ett sådant för gemensamt behof afsatt vattenfall, antingen på grund däraf att en ägare af en till äfventyrs helt ringa del däri ej vill sälja sin andel eller till följd däraf att någon delägare i hemman, som har andel i fallet, såsom ofta är händelsen, befinner sig på utrikes ort.

Såsom ofvan antydts, innehåller 5 § i 1880 års förordning bestämmelser angående sättet för tillgodogörandet af oskift vattenfall, och stadgas däri, att därest vattnet ej kan utan delägares förfång skiftas och någon af dem kvarn eller vattenverk bygga vill, han skall bjuda de öfriga att däri taga del, hvarefter rätten, om de ej vilja taga del i företaget och det pröfvas kunna ske utan synnerlig skada för dem, skall förelägga honom på hvad sätt, villkor och tid han verket bygga och nyttja må.

Äfven om på sådant sätt möjlighet öppnas för den, som äger den största andelen i ett för gemensamt behof afsatt vattenfall, att kunna få

använda de öfriga delägarnes andelar däri, torde det dock vara uppenbart, att den rätt härtill, som sålunda skulle kunna förvärfvas, icke är af den orubbliga och betryggande beskaffenhet, som erfordras, för att arbete och kapital skall kunna nedläggas på vattenfallets tillgodogörande för industriella ändamål, helst någon möjlighet icke torde förefinnas att kunna använda den sålunda förvärfvade nyttjanderätten till säkerhet för lån samt, äfven för den händelse lagfart skulle kunna erhållas på de återstående andelarne i fallet med utmål, svårigheter gifvetvis måste möta jämväl för desammas belånande, då endast en viss ideell andelsrätt finnes till fallet och utmålet, hvarå anläggningarna skulle utföras.

Praktiskt sedt torde därför dessa bestämmelser för tillgodogörandet af oskiftade för gemensamt behof afsatta vattenfall vara af föga värde; och fråga torde därför vara, om det icke förefinnes skäl att taga under öfvervägande, om ej lagbestämmelser äfven böra införas i syfte att underlätta tillgodogörandet af sådana för gemensamt behof afsatta vattenfall i industriens tjänst.

Vid den lifligare omflyttning af äganderätten till vattenverk och vattenfall, som under senare tider ägt rum, har ofta visat sig svårighet att kunna med säkerhet utröna, hvilken rätt till uppdämning samt rättigheter och skyldigheter i öfrigt, som äro förenade med ett vattenverk.

Vanligtvis grunda sig desamma på en för långa tider sedan hållen syn eller afgjord rättegång, och så framt handlingarna till desamma icke varit tillgängliga, har det icke funnits annan utväg än att verkställa besvärliga och långvariga undersökningar i häradsrätternas domböcker för att därigenom söka vinna upplysning i saken.

Sådana svårigheter skulle undanröjas, därest bestämmelser infördes angående förändret af så kallad »vattenbok» eller vattenregister, hvari intoges en förteckning å de vattenverksanläggningar och dammbyggnader, som funnes i hvarje särskildt vattendrag, med uppgift å den dämningrätt samt rättigheter och skyldigheter i öfrigt, som tillkommer ett hvart af dem.

För sådant ändamål torde därför, såsom framhållits i en af Tekniska samfundet i Göteborg i hithörande ämnen verkställd utredning, lagstiftningsåtgärder böra vidtagas, åsyftande att ålägga hvarje vattenverksägare att, så snart laga kraft ägande utslag angående en tillämnad vattenverksanläggning eller förändring i en äldre sådan föreligger, ingifva en bestyrkt afskrift af utslaget jämte kopior af saken rörande ritningar till

någon central myndighet, förslagsvis kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, för att där förvaras och inregistreras i en för hvarje särskildt vattendrag förd förteckning.

På så sätt skulle det för en hvar blifva lätt att bereda sig kännedom om de rättigheter och skyldigheter, som äro förenade med hvarje vattenverk, liksom det äfven torde vara uppenbart, att, om de anteckningar, som skulle införas i registret, gjordes tillräckligt utförliga och noggranna, därigenom skulle främjas en ur teknisk synpunkt enhetlig och planmässig behandling af alla frågor rörande vattenverksanläggningar i samma vattendrag, då man därigenom skulle kunna erhålla upplysning om de beräkningar angående vattendragets vattenmängd och öfriga förhållanden, som lagts till grund för de utslag, hvarigenom tillstånd till byggnader i vattendraget förut meddelats.

Till sist torde det icke vara ur vägen hänleda uppmärksamheten på, att enligt nu gällande lagstiftning helt olika bestämmelser synas vara gällande för det fall, att en dammbyggnad skall anläggas för åstadkommande af drifkraft för industriella ändamål, och för det fall, att en sådan byggnad afser att bereda högre vattenstånd i syfte att förbättra farled.

Under det nämligen anläggningen af en dammbyggnad i industriellt syfte måste ske med iakttagande af de former, som stadgas i kungl. förordningen om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund den 30 december 1880, samt sådan fråga efter föreskrifven undersökning skall pröfvas af domstol, synes däremot på grund af stadgandena i 23 § i nämnda förordning samt 3 § i kungl. förordningen om allmän farled den 30 december 1880 fråga om uppförande af en dammbyggnad, som afser farleds utvidgande eller förbättrande, skola upptagas till behandling af Konungens befallningshafvande samt handläggas i den ordning, som kungl. kungörelsen angående särskilda föreskrifter för handläggning af frågor om farled den 30 december 1880 stadgar.

För skada, som vållas genom en för förbättring af farled tillkommen dammbyggnad, skall i enlighet härmed ersättning till högsta skäligen belopp, hvartill skadan skattas må, enligt rättens bepröfvande gifvas, under det att däremot skada, som uppkommer genom en dammbyggnad för industriellt syfte, skall ersättas med fulla värdet samt hälften därutöfver, hvarjämte i sistnämnda fall skada får tillfogas endast jord och fiske, under det att någon sådan begränsning till viss bestämd egendom icke

finnes stadgad beträffande skada, som tillfogas annan genom dammbyggnad eller annan åtgärd i syfte att förbättra farled.

I enlighet med den uppfattning, som nu uttalats, har också Konungens befallningshafvande i Värmlands län nyligen upptagit till behandling frågan om uppförande af en damm vid Seffle för att åstadkomma större djup i den allmänna farled, som finnes i sjöarne ofvanför kanalen vid Seffle.

Någon tillräcklig grund, hvarför frågor om uppförande af dammbyggnader för olika ändamål, men hvaraf verkningarna dock äro lika, skola behandlas på så skilda sätt, torde väl knappast förefinnas, och då ovisshet råder därom, huruvida tillstånd för anläggning af dammar för farleds förbättrande verkligen kan förvärfvas i den ordning, som ofvan nämnts, torde, därest förändringar i vår vattenrättslagstiftning vidtagas, fullt tydliga bestämmelser i sådant afseende böra meddelas, liksom ock beträffande det sätt, hvarpå tillstånd skall kunna erhållas att för uppförande af broar i vattendrag anlägga brokar och brofästen, hvilka väl svårigen kunna hänföras till sådana inrättningar till vattens nyttjande, som omförmälas i 13 § af 1880 års förordning, men hvilka ofta i hög grad förorsaka uppdamning af vattenståndet och bidraga att förändra riktningen af vattnets lopp och därigenom kunna förorsaka skada af fullt samma beskaffenhet som den, som tillfogas annan genom dammbyggnad.

Särskildt torde sistberörda fråga vara af betydelse vid uppförandet af broar för järnvägar.

Af hvad sålunda anförts torde framgå, att vår nu gällande lagstiftning angående vattenkraftens tillgodogörande för industriella ändamål icke kan anses fylla de kraf, som de nutida förhållandena med sina rika utvecklingsmöjligheter ställa på en dylik lagstiftning, hvars ändamål bör vara att, såvidt sådant låter sig göra utan kränkning af andra däremot stridande intressen, bereda utväg för att, utan onödigt betungande former, den rika vattenkraft, som finnes i vårt land, i största möjliga utsträckning må kunna komma till användning.

Ernäendet af detta mål synes emellertid icke kunna vinnas därigenom, att blott partiella ändringar vidtagas i vår vattenrättslagstiftning, utan torde det härför vara erforderligt att med begagnande af den erfarenhet om bristerna i 1880 års lagstiftning, som under tiden vunnits, samt med beaktande af de på våra förhållanden tillämpliga bestämmelser, som andra länders moderna lagstiftning i hithörande ämnen kan erbjuda, underkasta 1880 års förordning om jordägares rätt öfver

vattnet å hans grund och därmed i samband stående författningar en genomgripande omarbetning.

I anledning häraf vågar jag vördsamt hemställa, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke de bestämmelser, som innehållas i kungl. förordningen den 30 december 1880 om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund och därmed i samband stående författningar, böra förändras och omarbetas, så att de komma att bättre motsvara de kraf, som nutida förhållanden ställa på en dylik lagstiftning, samt därefter för Riksdagen framlägga de förslag härutinnan, hvartill förhållandena anses föranleda.»

Motionen n:o 48 lyder sålunda:

»Under sistlidet års riksdag väckte jag motion angående skrifvelse till Kungl. Maj:t med hemställan om lagförslag angående åläggande för ägare af vattenfall att deltaga i kostnader för desammas reglering. Motionen tillstyrktes af lagutskottet och bifölls i Andra Kammaren, men blef i Första Kammaren, där motionen förordades af flere framstående medlemmar, med knapp majoritet afslagen.

Då jag sedermera trott mig finna, att frågans fall i Första Kammar-
ren berott på en tolkning af motionens syfte, som icke öfverensstämt med dess innebörd samt därjämte omständigheter tillkommit, som böra anses yttermera stärka mitt förslag, har jag dristat mig redan nu för-
nya detsamma.

Då det för industrien är af stor betydelse, att intet försummas, som kan bidraga till befintliga naturkrafterns tillgodogörande, och mången-
städes reglering af vattenkraft i en ström svårigen kan komma till
stånd utan att i möjligaste mån alla de, som däraf kunna hafva nytta,
sammansluta sig till företagets utförande, vore det önskligt, att en ut-
väg funnes, genom hvilken vattenfallsägarne kunde i viss mån åläggas
att deltaga däri, i den mån de däraf skörda vinst. I annat fall skulle
det inträffa att, där ej samtliga ägare kunnat ena sig om deltagandet
i kostnaden, några skörda vinst af regleringen utan att själfva hafva
haft några utgifter därför, hvaraf följer, att några personers egendom
skulle stiga i värde på andras bekostnad.

Uppenbart är, att, om en reglering verkställes, densamma, där
flera vattenfall finnas efter hvarandra i samma ström, kommer att vara
till nytta för samtliga dessa vattenfall.

Det torde näppeligen behöfva påpekas, att för ett ekonomiskt till-
godogörande af kraften i ett vattendrag, fordras en dylik reglering,

ledande därhän att, såvidt möjligt är, vattentillgången blir jämn hela året om eller att åtminstone det kan fastslås en viss minimikvantitet efter hvilken anläggningen rättas. I synnerhet i de mindre vattendragen är det härvid af vikt att få denna vattenkvantitet så nära som möjligt medeltalet af den under året framrinnande vattenmassan.

Vår lagstiftning är alldeles icke främmande för tvångsdeltagande i vattenregleringar. Som bekant innehåller nämligen lagen om dikning och annan afledning af vatten den 20 juni 1879 åtskilliga bestämmelser i denna riktning. Så t. ex. stadgar 11 §: »Vill man för sin jords odling eller förbättring afleda vatten ur kärr, mosse eller annan dylik vattendränkt mark; då hafve den vitsord, som vattenafledningen äskar, och vare en hvar, som af vattenafledningen för sin jord tillskyndas nytta, skyldig att i mån däraf taga del i företaget.»

Åberopade lagrum tillgodoser enbart jordbruksintresset och vid tiden för sagda lags tillkomst var föga tanke på, att äfven industrien borde inrymts bland de faktorer, hvarmed lagstiftarne hade att räkna. Sedan dess har industrien arbetat sig fram till en högst betydande ståndpunkt, och utvecklingen torde nu fordra, att vår vattenrättslagstiftning kompletteras med bestämmelser, som möjliggöra användningen af storartade naturkrafter, hvilka i följd af nu rådande bristfälliga lagstiftning måste ligga obegagnade.

I vårt broderland Norge har sedan öfver sexton år tillbaka en lag i detta syfte varit i tillämpning, som jag hört uppgifvas till allmän belåtenhet, nämligen »Lov om Vasdragenes Benyttelse» af den 1 juli 1887. Jag tillåter mig härur påpeka följande bestämmelser:

»§ 25. Kongen kan meddele Tilladelse til Sænkning eller Udtapning af Indsøer og Myrstrækninger, Udvidelse eller Regulering af Fosse og Strømme, saavel som Kanal- og Dæmningsanlæg, Forbygninger eller andre Arbeider i Vasdragene, i Hensigt at indvinde, forbedre eller betrygge Jordsmon eller andre Herligheder, at nyttiggjøre Vandet i Industriens Tjeneste eller at fremme Færsel eller Flødning, — naar Interesser af almen Betydning derved kan antages at ville befordres. Naar saadan Tilladelse er meddelt, pligter enhver mod Erstatning saavel at afstaa den fornødne Grund, bebygget eller ubebygget, eller taale Eiendomsbyrder paa lagte denne, som at finde sig i den Skade eller Ulempe, som Foretagendet maatte medføre for Eiendom, Fiskeri eller andre Herligheder.

§ 26. Arbeider i Vasdraget, sigtende till at indvinde, forbedre eller betrygge Jordsmon eller andre Herligheder eller at nyttiggjøre Vandet i Industriens Tjeneste, kunne tillades foretagne, om end icke alla de Grundeiere eller Rettighedshavere, hvis Jord eller andre Herligheder derved

antages at ville udvides, forbedres eller betrygges, forenes om at udføre Arbeidet for fælles Regning, naar Flerheden, beregnet efter Værdien af den Fordel, Foretagendet for enhver Grundeier eller Rettighedshaver vil medføre, deri er enig og derhos Foretagendet i sig selv skjønnes at ville være af overveiende Nytte. Enhver, som ikke har villet deltage i Foretagendet, er forpligtet til, naar dette er udført, og det har vist sig, at Fordel for ham derved er vundet, efter eget Valg enten at utrede sin beregnede Andel af samtlige medgaaende Omkostninger eller den Sum, hvortill den for hans Vedkommende vundne Fordel ved Skjøn ansættes, eller at afstaa den forbedrede Strækning eller Herlighed mod Erstatning for dens Verdi i dens tidligere Tilstand. Erstatning for Jord kan i dette Tilfælde gives i Jord, naar den skjønnes for Eieren at være af lige Brugbarhed og Værdi med den, han afstaar. For disse gjensidige Forpligtelser hefte i ethvert Tilfælde de forbedrede Eiendomme efter Fradrag af deres Værdi for Forbedringen.

I Omkostningerne ved den fremtidige Vedligeholdelse af de utførte Arbejder ere vedkommende Eiere eller Rettighedshavere, forsaavidt ikke anderledes er vedtaget, pligtige til at deltage efter detsamme Forhold, hvori de have deltaget i det første Anlæg.»

Då man genomläser denna lag och från skilda håll hör upplysningar om dess goda verkningar till såväl allmänt som enskildt gagn, kan man förvåna sig öfver, att det behöft dröja hela sexton år, innan fråga uppstått om införande i vårt land af liknande lagbestämmelser, hvilka lämpa sig lika väl för våra som norska förhållanden.

På grund af hvad sålunda anförts, får jag vördsamt hemställa, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke lämpligen, då strandägare vill vidtaga reglering af vattentillgången i strömdrag i och för vattenkraftens tillgodogörande, och andra strandägare vid samma strömdrag hafva nytta däraf, dessa böra kunna åläggas att deltaga i omkostnaderna, i den mån de af regleringen tillskyndas nytta, och att Kungl. Maj:t ville efter verkställd utredning till Riksdagen inkomma med de förslag, som däraf kunna föranledas.»

I sistnämnda motion hafva herrar *O. H. Svensson, J. Johanson, J. M. Johansson, Oskar Nylander* och *Herman Andersson* instämt.

Såsom af jämförelse mellan motionerna framgår, innefattas de af herrar Ekströmer och Nilsson framställda förslag om ändring i särskilda hänseenden af gällande vattenrättslagstiftning i den motivering, herr Segerdahl förebragt till stöd för sin hemställan om allmän revision af förordningen den 30 december 1880 om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund och därmed i samband stående författningar. Med hänsyn till det samband, motionerna sålunda sinsemellan äga, har utskottet funnit sig böra öfver desamma afgifva ett gemensamt utlåtande; och utskottet har tillika för vinnande af största möjliga reda i framställningen angående de många olikartade spörsmål, som i motionerna beröras, ansett lämpligast att upptaga spörsmålen i ämnet till behandling i den ordning, hvori desamma förekomma i den af herr Segerdahl afgifna motiveringen.

Innan emellertid utskottet inlåter sig på de särskilda detaljerna, vill utskottet såsom allmänt omdöme uttala sin anslutning till den i motionerna framhållna uppfattningen om den stora vikt för samhället i dess helhet, som hvilar därå, att de rika kraftkällor, våra vattenfall erbjuda, blifva för industrien tillgängliga i den mån hänsyn till andra intressen skäligen kan anses medgifva. Med den storartade utveckling, elektrotekniken i våra dagar vunnit, och med de ökade möjligheter, som äfven i öfrigt uppstått att för industriella ändamål använda vattenkraft, har frågan om vattenfallens tillgodogörande fått en förut knappast anad betydelse, och det är därför ur nationalekonomisk synpunkt en högeligen viktig angelägenhet att tillse, att ej lagstiftningen lägger onödiga hinder emot vattenfallens ändamålsenliga utnyttjande.

Hvad 1880 års förordning om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund i detta hänseende vidkommer, har herr Segerdahl emot desamma i främsta rummet riktat den anmärkningen, att bestämmelserna angående kungsådra innebära en alltför stor inskränkning i den fria förfoganderätten öfver vattenkraften, och medföra oskäligt stora svårigheter för vattenkraftens rationella användning i industriens tjänst. Såsom medel att undanrödja denna brist i lagstiftningen har herr Segerdahl i första hand föreslagit, att alla bestämmelser om kungsådra skulle ur lagstiftningen utgå och ersättas med föreskrifter om skyldighet att vid vattenverksanläggningar i hvarje särskildt fall undersöka, huruvida och under hvilka villkor, med hänsyn till de intressen, kungsådran varit afsedd att skydda, vattendrag kunde få öfverbyggas.

En så vidtgående förändring af gällande lagstiftning kan utskottet ej tillråda. Oafsedt huruvida bestämmelserna om kungsådra grunda någon själfständig äganderätt för staten till den i kungsådran fram-

rinnande vattenmängden eller, såsom herr Segerdahl velat göra gällande, äro att anse allenast såsom inskränkningar i strandägarnes rätt att förfoga öfver vattnet, komme en dylik förändring faktiskt att innebära en ökning af strandägarnes vattenrätt, utan att därigenom i och för sig bereddes ökad garanti, att vattenkraften komme att mera eller bättre än nu kan ske tillgodogöras för industriella ändamål. Den omständigheten, att äganderätten till den i kungsådran framflytande vattenmängden undandrages de enskilda strandägarne, behöfver nämligen ej medföra, att vattnet i kungsådran ej kan komma att i industriens tjänst utnyttjas. Genom den förändring af 8 § i 1880 års förordning, som infördes genom lagen den 20 oktober 1899, har tvärtom uttryckligen fastslagits, att äfven kungsådran kan, efter Konungens tillstånd, få för vattenverksanläggning öfverbyggas. För möjliggörande af kungsådrans användning för industriella ändamål är det således ej erforderligt, att staten till enskildes förmån afstår från sin af ålder stadgade rätt till kungsådra. Det torde ej heller kunna bestridas, att de intressen — jordbrukets, samfärdselns, flottningens och fiskets intressen — som kungsådran närmast afser att skydda, säkrare tillgodoses på grundvalen af kungsådrans bibehållande under statens herravälde än fallet skulle blifva, därest strandägarne tillerkändes en låt vara begränsad äganderätt jämväl till kungsådrans vattenmängd. Särskildt fiskets intressen kräfva mycken varsamhet, då det gäller utvidgning af rätten till vattenverksanläggningar. Dylika anläggningar hafva nämligen visat sig medföra stor fara för fiskets bestånd, och detta förhållande har, jämte andra omständigheter, till och med föranlett 1902 års riksdag att uti skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående särskilda åtgärder till fiskets främjande och upphjälpande.

Såsom ett andra alternativ till lösning af de med nuvarande bestämmelser angående kungsådra förenade olägenheter har herr Segerdahl föreslagit att, i fråga om strömfall, förändra reglerna angående kungsådras läge och storlek och i sådant afseende, i stället för den nu gällande föreskriften, enligt hvilken kungsådra framgår i det djupaste vattnet och beräknas till en tredjedel af vattendragets bredd vid vanligast förekommande lågt vattenstånd, stadga, att kungsådra skall utgöra en tredjedel af den i strömfallet framrinnande vattenmängden. Hvad detta förslag angår, är utskottet ense med motionären därom, att det i fråga om strömfall är särskildt angeläget, att rätten till utnyttjande af vattenkraften icke af kungsådran begränsas i vidare mån än hänsyn till andra intressen påkallar, och utskottet delar motionärens uppfattning, att ett öppenhållande af kungsådran till dess nu lagstadgade

bredd, hvad åtskilliga strömfall beträffar, föranleder ett onyttigt förslö-
sande af vattenkraft. Frågan, huruvida och på hvad sätt ändring af
gällande lagbestämmelser må för undanröjande af detta missförhållande
lämpligen åvägbringas, är emellertid ett mycket svårlost spörsmål.
Inom utskottet hafva ock gjort sig gällande skilda meningar härut-
innan. Å ena sidan har framhållits, att redan nuvarande lagstiftning
genom sitt medgifvande till kungsådras öfverbyggande under vissa
villkor innefattar en lämplig utväg att för industriella ändamål ut-
nyttja den i kungsådran framflytande vattenmängden, i den mån
sådant kan ske utan att träda andra intressen för nära; å andra
sidan, bland dem, som ansett den rådande förefintliga möjligheten till
kungsådras öfverbyggande otillräcklig att under alla förhållanden
förebygga förslösande af vattenkraften i strömfall, hafva skiljaktiga
åsikter uttalats om lämpligaste sättet att reglera kungsådra i strömfall,
i det somliga förordat att, såsom i finska lagen skett, med bibehållande
af bestämmelsen om kungsådras framgående i djupaste vattnet, före-
skrifva, att kungsådran i strömfall skulle utgöra en tredjedel af vatten-
kvantiteten, medan andra ansett lämpligast vara att utan närmare an-
gifvande af kungsådrans läge fastställa dess storlek på sist omnämnda
sätt. Utskottet har i frågans nuvarande läge icke ansett sig böra ingå
på närmare bedömande, hvilken af förenämnda åsikter kan anses inne-
bära den riktigaste lösningen; utskottet vill allenast såsom sin uppfattning
betona, att frågan om kungsådras läge och storlek utgör ett af de vik-
tigaste spörsmålen inom den lukrativa vattenrättens område, som så-
lunda bör, då en allmän revision af hithörande lagstiftning ifrågakom-
mer, underkastas sorgfällig undersökning och pröfning.

Hvad herr Segerdahl anført beträffande den tidsutdräkt och de
kostnader, som äro förenade med den nu lagstadgade proceduren för
anläggning af vattenverk i kungsådra, äger efter utskottets uppfattning
sitt fulla berättigande. Utskottet är således i denna del ense med
motionären därom, att en förenkling härutinnan är af verkligt behof
påkallad och detta alldeles oafsedt hvilka bestämmelser angående kungs-
ådras storlek och läge än gifvas. Efter utskottets förmenande skulle
syftet kunna vinnas därigenom, att till ett enhetligt förfarande förenas
de nu äfven till tiden skilda undersökningar, som dels af domstol,
dels ock af administrativa myndigheter måste verkställas, därest fråga
uppstår att för vattenverksanläggning öfverbygga kungsådra.

I nära samband med ordnande af förhållandena angående kungsådra
står den af herr Segerdahl jämväl berörda frågan om fördelning emellan
strandägarne af rätten att tillgodogöra sig vattenkraften i ett vattendrag.
Såsom herr Segerdahl framhållit, är det förenadt med ofta öfverstig-

liga svårigheter att praktiskt tillämpa den nu lagstadgade regeln, enligt hvilken strandägare har rätt att tillgodogöra sig vattnet å sin egen grund, och särskildt är detta förhållandet i fråga om strömfall. Det föreligger alltså från denna synpunkt fullgiltig anledning att taga under öfvervägande, huruvida ej annan grund för fördelningen af vattenkraften strandägarne emellan lämpligen borde fastställas, och det kan i detta sammanhang erinras, att den finska rätten härutinnan stadgar, att strandägarne i strömfall äga hälften af den, oberäknadt kungsådra, i strömfallet framrinnande vattenmängd.

Hvad sedermera vidkommer det i såväl herr Segerdahls som herr Nilssons motion framställda förslaget om lagbestämd skyldighet för vattenrättsägare i vattendrag att deltaga i kostnaden för reglering af vattentillgången därstädes, i den mån han af regleringen har nytta, finner utskottet, i likhet med 1903 års lagutskott, som hade att yttra sig öfver en liknande framställning, syftet med nämnda förslag vara förtjänt af beaktande. På sätt 1903 års lagutskott anförde, finnes en liknande princip med den af motionärerna sålunda förordade uttryckt i 11 § af lagen om dikning och annan afledning af vatten den 20 juni 1879. Enhvar, som af ett vattenafledningsföretag tillskyndas nytta för sin jord, är enligt berörda lag pliktig att, då någon intressent så fordrar, bidra till gäldande af kostnaderna för företaget, antingen så att han deltagar i detsamma eller ock genom afstående af jord, som motsvarar den förbättring, hans fastighet genom vattenafledningen vunnit. På sådant sätt underlättas utförandet af vattenafledningsföretag, som öfverstiga den enskildes förmåga, utan att någon jordägare kan anses lida orätt genom det bidrag, som af honom utkräves. Ett tillämpande af samma princip på den lukrativa vattenrätten och särskildt på de fall, som i nu föreliggande förslag afses, skulle leda till det resultat, att en strandägare, om och i den mån han hade en faktisk fördel af en reglering af vattentillgången i ett strömdrag, kunde åläggas att antingen deltaga i kostnaden för regleringen eller ock afstå från begagnandet af den ökade vattenkraft, som komme på hans lott. Om sålunda en strandägare, som icke deltagit i kostnaderna för en reglering, därefter ville begagna sig af den ökade vattenkraft, som för honom uppkommit, borde han vara skyldig att i mån af denna ökning ersätta kostnaderna för anläggningen. 1880 års förordning om jordägarers rätt öfver vattnet å hans grund har i fråga om dammbyggnad uppställt en sådan regel som den nu senast nämnda.

Att utsträcka de grundsatser, som sålunda kommit till uttryck beträffande vattenafledningsföretag och dammbyggnad, som uppföres för omedelbart tillgodogörande af vattenkraft, till att gälla äfven för bygg-

nad eller anläggning, som afser en reglering af vattentillgången i och för ett bättre tillgodogörande af vattenkraften, synes utskottet icke behöfva möta några särskilda betänkligheter från principiell synpunkt. Praktiskt sedt äro emellertid förhållandena vid vattenreglering väsentligt olika emot dem, som uppstå vid vattenafledningsföretag och dammbyggnad i strömfall. Vid de senare företagens utförande låter det sig utan svårighet göra att bestämma och värdera den nytta anläggningen medför för jordägaren eller strandägaren och sålunda finna en tillförlitlig grund, efter hvilken denne, därest han vill begagna sig af företagets fördelar, bör i kostnaderna för detsamma taga del. Helt annorlunda ställer sig saken i fråga om vattenregleringsföretag. Den egentliga nyttan af dylika företag består i beredande åt de vattenverk, som därpå beröras, af en jämnare och mera konstant vattentillgång. Det säger sig själf, att det skall vara förenadt med synnerligen stora vanskligheter att i värde uppskatta den fördel, ett visst vattenverk har af en sådan reglering. En mängd omständigheter, som ej stå i samband med själfva regleringsföretaget, t. ex. vattenverkets storlek, tiden, under hvilken det med fördel kan hållas i gång, spela härvid in såsom medbestämmande faktorer. Med hänsyn till de stora svårigheter, som sålunda möta emot en tillförlitlig uppskattning af den nytta, ett vattenverk har af ett regleringsföretag, skulle det efter utskottets uppfattning vara betänkligt att lägga en sådan uppskattning till norm för en vattenverksägares skyldighet att, emot sin vilja, deltaga i kostnaderna för ett regleringsföretag. Först om han vidtager positiva åtgärder, t. ex. genom nybyggnad eller förändring af vattenverket, i syfte att tillgodogöra sig den ökade vattenkraft, regleringsföretaget tillfört hans vattenverk, har man efter utskottets mening fått en tillräckligt fast utgångspunkt för bedömandet, att och i hvad mån regleringsföretaget för honom varit till nytta. Den begränsning af vattenverksägarens ifrågasvarande skyldighet, utskottet sålunda förordat, torde vara desto mera lämplig, som en mera utsträckt skyldighet i de flesta fall icke skulle medföra någon verklig fördel för öfriga intressenter i vattenregleringsföretaget. Merendels skulle det nämligen vara omöjligt för dessa att tillgodogöra sig den ökade vattenkraft vattenverksägaren, därest han ej ville ingå i regleringsföretaget, vore pliktig afstå. Följden skulle således allenast blifva, att denna vattenkraft komme att lämnas obegagnad.

I sammanhang med nyss omhandlade ämne har herr Segerdahl ifrågasatt sådan ändring af 6 § i 1880 års vattenrättsförordning, att hvad i nämnda lagrum stadgas om rätt till uppdämning äfven i sådana fall, då uppdämningen medför skada å jord eller fiske, må äga tillämpning jämväl i fråga om sådan sänkning af vattenståndet, som vid regle-

ringsföretag kan befinnas erforderlig. Detta förslag synes utskottet välgrundadt, och utskottet vill sålunda därutinnan ansluta sig till herr Segerdahls framställning.

Detsamma gäller om det för herr Segerdahl och herr Ekströmer gemensamma förslaget att medgifva rätt till uppdämning jämväl för sådana fall, då därigenom förorsakas skada å annan egendom än jord eller fiske, för så vidt nämligen skadan pröfvas vara ringa emot den nytta, som af uppdämningen vinnes. Detta förslag synes utskottet innebära en konsekvens af den redan genomförda principen, att vid vattenverksanläggningar ett mindre intresse får vika för ett större, som af anläggningen främjas.

Utskottet har ej heller något att erinra mot herr Segerdahls framställning, i hvad densamma afser införande af lagbestämmelser, om och under hvilka villkor fördjupningar och gräfningar, som, utan att vara till rensningar hänförliga, i sammanhang med regleringsföretag erfordras, må komma till utförande.

Enligt hvad herr Segerdahl i sin motivering påvisat, kan efter gällande lagstiftning ett rationellt tillgodogörande af strömfall förhindras därigenom, att ägaren af en mindre del däri motsätter sig den härför erforderliga anläggningens utförande. Lika med motionären finner utskottet detta innebära ett missförhållande, som kräfver rättelse, och utskottet delar motionärens uppfattning om lämpligheten att åstadkomma sådan rättelse genom att utsträcka tillämpningen af bestämmelserna i 5 § vattenrättsförordningen angående sättet och villkoren för tillgodogörande af oskift vatten till att gälla hvarje del af ett vattendrag, som med ekonomisk fördel kan tillgodogöras genom en enda vattenkraftsanläggning och i hvilken flere vattenrättsägare hafva del. Likaledes finner utskottet beaktansvärd den af herr Segerdahl anvisade utvägen att i form af kraft bereda ersättning åt dem, som med tillämpning af ofvanberörda bestämmelser tvingades att för vattenverksanläggning tillsläppa en dem tillhörig fallhöjd.

Hvad därefter angår herr Segerdahls förslag om ändring af gällande lagstiftning i syfte att underlätta tillgodogörandet i industriens tjänst af vattenfall, som vid skiftesförrättningar afsatts till gemensamt behof, finner utskottet detta förslag vara förtjänt af beaktande. Såsom herr Segerdahl framhållit, är det för utvecklingen af industrien ganska hinderligt, att förvärf af stadgad äganderätt till dylika vattenfall jämte lämpligt utmål ofta är förbundet med nästan öfvervinneliga svårigheter. Utskottet anser alltså det böra tagas under öfvervägande, huruvida och i hvad mån undantagsbestämmelser från gällande lagstiftning rörande

jordafsöndring lämpligen kunna meddelas i syfte att bereda möjlighet att erhålla fastställelse å afsöndringar af dylika vattenfall.

Att införande af vattenbok eller vattenregister skulle lända till fördel, har herr Segerdahl efter utskottets uppfattning tydligen ådagalagt. Med åberopande af den af honom härutinnan afgifna motiveringens anser sig utskottet alltså böra tillstyrka, att det må tagas under öfvervägande, om och i hvad mån vattenböcker, såsom i utlandet skett, må äfven här i landet komma till stånd.

Utskottet har slutligen att yttra sig öfver herr Segerdahls framställning, i hvad densamma afser att likställa bestämmelserna angående dammbyggnad för industriella ändamål med bestämmelserna om dammbyggnad i syfte att förbättra farled. Herr Segerdahl har i sådant afseende riktat uppmärksamheten dels därå, att själfva proceduren för behandlingen af frågor om dammbyggnad är olika, då dammbyggnaden skall ske i industriellt syfte och då densamma åsyftar farleds förbättrande, dels ock därå, att ersättning för skada, som af dammbyggnaden förorsakas, utgår efter olika grunder i de olika fallen.

Såvidt utskottet kan finna, föreligger emellertid fullgiltig anledning till de skiljaktigheter, som sålunda förefinnas.

Uppmärksammas bör nämligen, att farled betecknar ett allmänt intresse, medan frågor om dammbyggnad för industriella ändamål innefatta ett afgörande emellan intressen af enskild art. För sistnämnda frågor behandling är sålunda utredningen inför domstol i öfverensstämmelse med den form, som i allmänhet gäller för reglering af enskildes rättsförhållanden, medan å andra sidan anledning saknas, att från de administrativa myndigheter, som nu hafva sig anförtrodt tillgodoseende af samfärdselns behof i allmänhet, skilja befattningen med dithörande frågor i ett speciellt fall; och hvad angår ersättningsgrunderna för skada, är det en i vår lagstiftning tillämpad princip, att ersättningen utgår efter strängare norm, då det gäller tillgodoseende af ett enskildt intresse, än då skadan förorsakas af en i allmänt intresse vidtagen åtgärd.

Utskottet finner sig sålunda böra afstyrka motionärens framställning i denna del.

Enligt hvad ofvan anförts, är gällande vattenrättslagstiftning i väsentliga hänseenden i behof af omarbetning. Lika med herr Segerdahl anser emellertid utskottet det ej vara lämpligt att på de partiella reformernas väg åstadkomma erforderliga ändringar. Flera af de ändrings-

förslag, utskottet enligt hvad ofvan sagts ansett sig böra förorda, beröra nämligen själfva grundprinciperna för den gällande lagstiftningen i ämnet, och vid sådant förhållande torde allenast en allmän revision af hithörande författningar vara ägnad att på ett tillfredsställande sätt lösa uppgiften att bringa vår vattenrättslagstiftning i öfverensstämmelse med de kraf, nutida förhållanden i detta afseende uppställa.

Under åberopande af det anförda får utskottet alltså hemställa,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke de bestämmelser, som innehållas i förordningen den 30 december 1880 om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund och därmed i samband stående författningar, böra förändras och omarbetas, så att de komma att bättre motsvara de kraf, som nutida förhållanden ställa på en dylik lagstiftning, samt därefter för Riksdagen framlägga de förslag härutinnan, hvartill förhållandena anses föranleda.

Stockholm den 26 april 1904.

På lagutskottets vägnar:

T. ZETTERSTRAND.

Reservation

i afseende å vissa delar af motiveringen af herr *Lindhagen*, med hvilken herrar *Zetterstrand*, *A. Olsson* och *Staaß* instämt:

»Den möjlighet att bygga i kungsådra, som bereddes genom 1899 års lag och hvilken det nu är meningen att ytterligare underlätta, leder uppmärksamheten på angelägenheten, att dylika upplåtelser ske endast genom ett *modernt koncessionsförfarande*. Å ena sidan beredes härigenom koncessionsinnehafvaren trygghet för en afsevärd tid i sin nyttjanderätt, under det å andra sidan staten fortfarande har förhållandena i sin hand och kan i det allmännas intresse uti framtiden modifiera villkoren efter ändrade förhållanden och billighetens fordringar.

Konungen äger visserligen redan nu att vid utöfningen af sin rätt att lämna tillstånd till byggande i kungsådra tillämpa sådana grundsatser.

Men detta har i de hitintills gifna tillståndsresolutionerna för det första icke iakttagits i det viktigaste afseendet, ity att upplåtelsen af vattenkraften i kungsådra i själfva verket sker på evärdelig tid och därjämte utan all ersättning. Vid begge de tillfällen, då kungl. propositioner framlades med förslag till lag om elektriska anläggningar, ville Konungen åt sig förbehålla rätt att meddela koncession för alltid. Riksdagen bestämde dock slutligen, att koncessionen ej fick öfverstiga 40 år. Och då Kungl. Maj:t sedan vidare föreslog Riksdagen att upplåta en afsevärd del af Trollhättans vattenkraft till ett enskildt bolag för all framtid, blefvo båda kamrarne eniga därom, att den ifrågasatta upplåtelsen ej borde ifrågakomma för längre tid än högst 40 år i sänder. Samma skäl, som talade för dessa beslut, borde äfven föranleda till, att det allmänna ej för all framtid afhänder sig förfoganderätten öfver vattenkraften i kungsådra och att äfven möjlighet hålles öppen, att utarrenderingen kan ske mot upptagande af en viss afgäld. Staten har väl ej i detta fall anledning att fullständigt skänka strandägarne en värdefull vattenkraft för att sedan kanske åter vid behof nödgas för allmänt ändamål återköpa gåfvan med det belopp, hvartill en upplåten evärdelig äganderätt kan uppskattas. Staten har förr ofta förfarit med allmän egendom på enahanda sätt, men trots de sorgliga erfarenheterna söka vi om möjligt fortgå på samma vägar.

Vid de medgifvanden att bygga i kungsådra, som äga rum, bör det vidare ligga i sakens natur, att för upplåtelsen fästes åtminstone det allmänna villkor, att vederbörande få finna sig i de framtida inskränningar, som till äfventyrs kunna föranledas för tillgodoseende af kungsådrans särskilda uppgift att hållas öppen »för allmän samfärdsel, för flottning och för fiskens gång eller annat allmänt ändamål». Detta synes i tillståndsresolutionerna såsom regel iakttagas endast om fisket, hvaremot samfärdsel, flottning och andra allmänna behof ofta tillgodoses blott i den mån de redan förefinnas eller redan nu kunna med sannolikhet antagas komma att göra sig gällande. I sådana fall föreskrifves t. ex., att, därest farled medelst slussar framdeles komme att anordnas, »af vattentillgången i kungsådran skall utan ersättning afstås» hvad som för farleden kan erfordras.

Jag har ansett, att utskottet i sin motivering bort fästa uppmärksamheten på förenämnda viktiga förhållanden till öfvervägande både vid den af utskottet förordade allmänna revisionen af vår vattenrättslagstiftning och vid de medgifvanden att bygga i kungsådra, som hädanefter och tills en ny lagstiftning kommer till stånd kunna äga rum.

Hvad *fisket* angår, så påkallar detta enligt min uppfattning ett sär-

skildt beaktande. Det må visserligen vara riktigt att, såsom utskottet förordat, tillse, att inga onödiga hinder läggas för tillgodogörande i industriellt syfte af vattenkraften i kungsådra. Men å andra sidan bör det noga tillses, att man härvid ej går för långt i ensidigt nit till förfång för den för befolkningen så synnerligen viktiga fiskerinäringen. Redan nu klagas på många håll öfver fiskets tillbakagång bland annat genom de industriella anläggningarne. Turbinerna uppgifvas sålunda förstöra fiskyngel i stora mängder. Laxtrappor och dylika föreskrifna anläggningar anses på många orter i verkligheten icke alls befrämja fiskens framkomst, enär det visar sig, att fisken ej kan eller vill begagna sig därpå. Affallsämnnens utsläppande i vattendragen utödar ock fisket mångenstädes.

För hela den befolkning, som bor efter ett vattendrag, är det emellertid af stor betydelse, att ej genom minskning i fisket beröfvas en viktig utväg till uppehälle och utkomst. De förluster och olägenheter, som härpå kunna uppstå, äro i många fall och ur olika synpunkter vida mer afsevärda än den industriella vinst, som kan uppstå genom en för vattenkraftens tillgodogörande i möjligaste mån verkställd afstängning af kungsådran. Genom det nödortfuga iakttagandet af fiskets rätt, hvartill gällande lags allmänna bestämmelser hittills gifvit anledning, har med all sannolikhet denna angelägenhet ej kommit till det fulla beaktande den förtjänar. Och detta gäller ej blott byggande i vattendrag, hvarest kungsådra finnes. utan äfven i alla andra vattendrag, där genom bestämmelserna i fiskeriförfattningarne om den s. k. lilla kungsådran fiskets bästa skall vid byggnader i vattendraget tillgodoses.

Ehuru utskottet i anledning af mitt yrkande intagit i sin motivering några ord om denna sista sak, har jag dock ansett mig böra på sätt nu skett något utförligare utveckla äfven min uppfattning, att en revision af författningarne rörande rätt att bygga i vattendrag måste förenas med ett lika uppmärksamt iakttagande jämväl af hvad fiskerinäringens framtida utveckling kräver. Och då Riksdagen år 1902 aflät en skrivelse till Kungl. Maj:t rörande åtgärder för upphjälpanDET af bland annat sötvattensfisket, så bör följaktligen den utredning, hvartill nämnda skrivelse må föranleda, i erforderliga delar ställas i samband med ett öfvervägande af det nu ifrågasatta skrivelseförslaget.»

Herr *Hedenstierna* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i ärendets slutliga behandling inom utskottet.